

Colecția Academică. Seria Istorie

Lector: Aura Christî, Nicoleta Arsenie
Tehnoredactor: Carmen Dumitrescu
Coperta: Florin Afloarei

Editura IDEEA EUROPEANĂ
O.P. 22, C.P. 113, București, 014780
Tel./Fax.: 021-2125692; Tel.: 021-3106618
Comenzi carte prin poștă:
Tel.: 021-2125692
E-mail: office@ideeaeuropeana.ro
www.ideeaeuropeana.ro

© Editura Ideea Europeană

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
POP, IOAN-AUREL

Identitatea românească : felul de a fi român de-a lungul timpului
/ Ioan-Aurel Pop. - București : Ideea Europeană, 2024
ISBN 978-630-333-035-8

94

IOAN-AUREL POP

Identitatea românească

Felul de a fi român
de-a lungul timpului

Ediția a III-a

București, 2024

Cuprins

Cuvânt-înainte.....	5
Felul de a fi român	17
Identitatea istorică a românilor – între realitate și ficțiune	19
Gânduri despre România	35
Imaginea de sine a românilor în imnul național – între trecut și viitor	41
Academia Română și vocația edificiului național	63
Istorie și ficțiune istorică	71
Istorie și propagandă istorică în societatea contemporană	73
<i>Istoria, adevărul și miturile. Note de lectură</i>	83
Oameni care au făcut istorie	111
Între real și ideal: Dimitrie Cantemir despre locul românilor în Europa	113
Eminescu și Transilvania sau Elogiul culturii naționale românești	127
Eminescul meu	143

Istoria românilor – sursă de inspirație în creația poetică a lui George Coșbuc	157
George Coșbuc și Evul Mediu (poetic) românesc	173
Alexandru Lapedatu – istoric și universitar clujean	187
Locuri, oameni și comunități	197
Elogiul orașului românesc	199
Din Țara Silvaniei în România: câteva considerații despre destinul istoric al poporului nostru	229
Dobrogea, adică ademenirea noastră dinspre mare.....	247
Secvențe din viața românilor și secuilor în Evul Mediu	257

Idem, *Istoria și semnificația numelor de român/valah și România/ Valahia*, discurs de recepție la Academia Română, rostit la 29 mai 2013, cu răspunsul acad. Dan Berindei, București, 2013.

Idem, *Medieval Antecedents of the Modern Nations*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, vol. 50, no. 1, June 2005, pp. 12-42.

Popovici, Silvia (red.), *România. Documente străine despre români*, București, 1992.

Prodan, David, *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române*, ediție nouă cu adăugiri și precizări, București, 1984.

Sala, Marius, *101 cuvinte moștenite, împrumutate și create*, București, 2010.

Gânduri despre România

Când vorbim sau scriem despre țară, este bine să avem mereu în prim-plan sentimentul responsabilității cuvintelor noastre, în sensul în care cronicarul zicea – cu peste trei secole în urmă – că el va da seama de toate ale sale câte le scrie. Țara nu este o abstracțiune mărunță, bună de invocat atunci când ne supărăm pe șefi, pe soartă ori pe propriile greșeli. Țara suntem noi toți, cu strămoșii a căror moștenire o purtăm în noi, adesea fără să ne dăm seama de aceasta, cu urmașii pe care-i pregătim pentru viitor, cu spațiul nostru vălurit, cu cerul și pământul, cu marea și râurile, cu toate care se găsesc acolo unde Carpații și Dunărea de Jos se îngemănează... Numai noi înșine, românii, putem să le percepem pe toate acestea. Lucian Blaga spunea într-o memorabilă poezie că „Țara și-a împins hotarele toate până la cer”, iar Alexandru Davila, în faimoasa sa dramă istorică „Vlaicu Vodă”, definea țara prin mijlocirea datinii, făcute de domni (principi) și de oamenii simpli: „Datina străbună e mai mult decât o lege,/ Domnul ce-și cunoaște țara din traiul ei culege/

Obiceiuri de tot felul, trebuințe de-orice soi,/ Năzuințe, doruri, vise, ure, patime, nevoi;/ El le cerne, le frământă, le topește, le strecoară/ Și le toarnă ca-într-o matcă în cuvântu-i către Țară./ Din aceste vorbe-nalte ale domnilor români/ Timp de veacuri neamul țese datina de la străbuni...”. Prin urmare, domnii (principii, conducătorii) simt pulsul poporului (neamului) și făuresc viitorul în consecință. De aceea, cred că România se poate schimba în mai bine numai dacă suntem noi înșine capabili de o asemenea schimbare.

A schimba în mai bine România nu este, la prima vedere, o mare filosofie, dacă ne schimbăm în bine noi înșine. Această schimbare ar putea presupune câteva lucruri simple: să ne facem datoria acolo unde suntem chemați; să facem nu totul, ci numai ceea ce trebuie și ceea ce ne permite expertiza (specialitatea) noastră; să facem opere sociale; să avem sentimentul comunității și al solidarității etc. Adică, mai simplu, să fim dascăli cu tot sufletul nostru (dacă ne-am făcut dascăli), să plantăm câte un arbore, să ne creștem curat copiii, să curățăm trotuarul din fața casei, să întindem mâna celui aflat în nevoie ori în suferință, să lăsăm orgoliul la o parte și să ne cerem scuze când greșim (și cine nu greșește!?), să fim drepti și cinstiți, dar mai ales buni, generoși, frumoși la spirit... În ultimele două decenii, am (re)dobândit multe virtuți, mai ales pe filiera ideii de libertate și demnitate umană, dar am devenit mai rapace, mai reci, mai dornici de bani și de avere

(dobândite, adesea, ușor, dacă nu prin înșelăciune). Și chiar avem – unii dintre noi, din păcate – o plăcere sadică de a lovi în alții, de a-i acuza pe alții, de a da vina numai pe alții, de a lăsa totul baltă și a pleca în lume... Ne revoltăm pe Țară, când ar trebui să ne revoltăm pe noi înșine și să luăm măsuri de schimbare.

Eu plec de la principiul că dacă iubim oamenii trebuie să ne iubim țara. Nu-mi iubesc țara nici pentru că e mare, nici bogată, nici ideală, ci o iubesc pentru că este a mea, cu toate cele bune și rele, cu patimi, cu victorii și înfrângeri, cu bucurii și dezamăgiri, cu viii și cu morții ei. În legătură cu Patria (*pater* înseamnă părinte, prin urmare, Patria este locul părinților noștri, al părinților lor ș.a.m.d.), facem câteva greșeli curente: 1) ne ferim să vorbim despre ea, fiindcă nu este de bon ton, fiindcă termenii s-au tocit, fiindcă au lăudat-o unii peste măsură; 2) îi lăsăm să monopolizeze patriotismul și discursul despre Țară pe reprezentanții mișcărilor naționaliste, care și-au pierdut orice credibilitate; 3) ne temem că, vorbind de bine despre moșie, despre Țară ori patrie, îi supărăm pe alții sau creăm impresia că îi urâm pe alții; 4) când suntem dezamăgiți, triști, depri-mați – din varii motive personale – dăm vina pe Țară, ne supărăm pe Țară, acuzăm România și o părăsim; 5) nu-i mai învățăm pe copiii noștri despre „Făt-Frumos din lacrimă”, nici despre „Împăratul Roșu”, nici despre „Prâslea cel voinic”, ci îi stimulăm cu „Harry Potter”

sau cu „Omul păianjen” sau cu „Stăpânul inelelor” sau cu Pokemoni.

Or, valorile universale se pot asimila prin mijlocirea celor naționale, regionale, locale. Nu pot iubi pădurea dacă nu iubesc arborii care o compun. Marii creatori ai lumii sunt aceia care au exprimat magistral specificul local. Faptul că ne împrăștiem prin lume este, în esență, de bun augur. Popoarele viguroase au colonizat lumea, s-au răspândit peste tot, au construit lumi noi. Ideea este să ducem cu noi un mesaj de demnitate, să ducem valori, de la doină și limbă până la mămăligă și mititei. Străinii nu ne întreabă dacă mâncăm hamburgeri, ci vor să știe cum percepem cerul, cum ne facem nunțile, cum ne jelim morții, cum ne ridicăm din necazuri, cum petrecem. În fapt, cei mai mulți dintre noi ne rușinăm de țară, ne ferim de ea, ne ascundem. Astfel, ne condamnăm pe noi înșine!

Prin urmare, ne trebuie realism, responsabilitate, asumare, solidaritate. Ne trebuie conștiința că avem un mesaj de transmis lumii. Avem o țară cu suprafața Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, suntem cel mai numeros popor din sud-estul Europei, rezistăm și existăm aici, ca români, de peste un mileniu! Ce premise mai bune putem cere Domnului? Nu ne rămâne decât să construim împreună, în ambianța Europei instituționale în care am intrat din 2007, să ne adevăm visurile cu realitatea, să nu ne mai lamentăm și să nu dăm nici lecții orgolioase altora. Dacă vrem o

lume mai bună, trebuie să vrem o țară mai bună, iar această țară se cheamă pentru noi România.

Retrăiesc, de fiecare dată când sunt dezamăgit de mine și de compatrioții mei, mesajul câtorva cuvinte repetate din copilărie, la Radio Europa Liberă: „Noi nu sfătuim pe nimeni să plece din țară, fiindcă locul românilor este în România”. Tata – acum de pioasă amintire – m-a făcut atent la ele, deși comuniștii l-ar fi putut face să urască România. De la el și de la bunici am învățat că țara nu este ca o pâine, din care să rupă fiecare câte o felie până se termină și apoi să plece, ci este ca o casă fără margini sau ca un templu de închinăciune, în care, cu grijă, încăpem toți ai noștri, ca și oaspeții noștri... Să nu mai facem distincții tendențioase între provinciile istorice, ca și cum am zice că brațele sunt mai puțin importante ca trunchiul sau ochii mai prețioși ca buzele, deoarece țara este ca un organism. Iar dacă nu suntem mulțumiți de felul cum a funcționat România de la Marea Unire încoace și dacă ne încercăm gânduri de frângere a operei făcute de Regele Ferdinand, de Brătianu, Maniu, Iuliu Hossu, Pan Halippa ori Iancu Flondor, de Silviu Dragomir sau Blaga, să ne gândim de zece ori înainte de a vorbi ori de a acționa: românii au trăit despărțiți în varii principate și provincii, sub diverși stăpâni, cam un mileniu și doar de mai puțin de un secol trăiesc – încercăm să trăiască – împreună! Să ne gândim că, după traiul disparat, dispersat, crispat și amar, de o mie de ani, sub diferite dominații străine,

toate energiile naționale s-au reunit pe la 1800 și 1900 ca să formeze România, adică țara noastră, iar unii ne arătăm dezamăgirea după câteva decenii! Comparația este disproporționată și nu rezistă probei obiectivității. Nu putem pune un mileniu de singurătate lângă un secol de unitate, neîmplinită nici ea.

România, cu regiunile sale istorice, este azi o parte a Uniunii Europene. Să nu o hulim noi înșine, ci s-o construim și reconstruim după criteriile verificate de la romani încoace, să renunțăm la ceea ce trebuie renunțat și să perpetuăm adevăratele noastre valori, aducând „odă bucuriei”, acelei bucurii care ne poate face să trăim cu demnitate, onoare și optimism, întru iubire și bunătate.

Imaginea de sine a românilor în imnul național – între trecut și viitor

Imaginea de sine a unui popor, a unei comunități etnice sau naționale devine relevantă și prin prisma viziunii acelui grup asupra trecutului propriu. La români, trecutul nu a fost copleșitor, apăsător, decât în anumite perioade și, chiar dacă a influențat vizibil prezentul, nu l-a condiționat clipă de clipă, nu l-a determinat în mod implacabil. Cu alte cuvinte, românii au fost preocupați de trecut, dar nu mai mult decât alte popoare de dimensiunea lor din regiunea centrală și sud-est europeană.

Viziunea unui popor asupra sa se poate vedea adesea și după elemente neașteptate, neconvenționale, de la imnul de stat până la glumele cotidiene. România a avut în total în epoca modernă, mai exact de la 1884 încoace, cinci imnuri oficiale, dintre care cel intitulat „Trăiască Regele!” a durat cel mai mult, de la 1884 până la 1947. Ideea imnului regal nu era prea originală, fie și dacă privim la exemplul uneia dintre cele mai longevive monarhii din lume, anume cea britanică: *God*

save the Queen/King! Se poate comenta și schimbarea deasă a imnurilor, ca mărturie a unei anumite nesigurante, nestatornicii, superficialități, dar faptul nu este relevant pentru întreprinderea noastră. Toate imnurile României au fost impuse de sus, iar unele chiar prin presiuni externe, dictate de politica „internaționalismului proletar”, de ideologia comunistă, stalinistă, marxist-leninistă sau naționalistă. Singurul relevant pentru cercetarea noastră din acest context este imnul național actual al României, intitulat *Deșteaptă-te, române!* Tocmai de aceea, el are câteva particularități și anume: 1. Este singurul impus în mod democratic, prin voința străzii, a maselor revoltate, adică „de jos în sus”, de la intonarea sa de către populație până la înscrierea legală în Constituție; 2. Este singurul născut dintr-o mișcare de masă (Revoluția din 1848-1849 din Țările Române) și devenit imn în timpul unei alte mișcări populare, revolta din 1989; 3. Este singurul care a fost, timp de câțiva ani, imnul celor două state românești, România și Republica Moldova. *Deșteaptă-te, române!* s-a cântat pe străzile Brașovului în toamna anului 1987, în timpul revoltei muncitorilor, devenite prolog al evenimentelor din 1989. Apoi, în decembrie 1989, melodia și cuvintele ei au însoțit fiecare manifestație, fiecare marș pe străzile localităților României, în deplină sintonie cu dorința de libertate, cu visul democratic, cu cele mai înalte idealuri de bine pe care le nutreau românii.

Prin aceste particularități, dar mai ales prin faptul că *Deșteaptă-te, române!* exprima/exprimă starea de spirit a majorității românilor, speranțele lor, percepția trecutului, trăirea prezentului și prefigurarea viitorului, cântecul cu versurile sale poate servi și la ilustrarea imaginii de sine a românilor.

Întâi de toate, versurile fac apel la trecut. Din trecut vine „somnia cel de moarte” în care au fost târâți românii de „barbarii de tirani”. Toată istoria românilor, în haină poetico-mitologică, este cuprinsă în această creație a lui Andrei Mureșanu. Apare mai întâi originea etnică antică și nobilă, în variantă transilvăneană, fără componenta dacică, considerată „barbară” (românii au „sânge de roman”, cel mai glorios dintre toate, iar ca erou național îl au pe Traian, mereu „triumfător în lupte”); dacii au fost excluși dintre strămoșii românilor de reprezentanții Școlii Ardelene nu din ignoranță, ci fiindcă, în acel timp, aveau drept să fie stăpâni asupra unui teritoriu doar locuitorii cei mai vechi și mai nobili, iar românii erau vechi și nobili concomitent doar prin cei care le dăduseră numele, limba și credința, adică prin cuceritorii, organizatorii și legislatorii lumii de odinioară, romanii. Urmează Evul Mediu războinic și victorios, mai ales contra otomanilor, prin pomenirea unor nume de voievozi/principi/regi importanți (Corvineștii, adică Ioan/Iancu de Hunedoara și fiul său Matia Corvin, apoi Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul). Este apoi evocată existența celor trei state